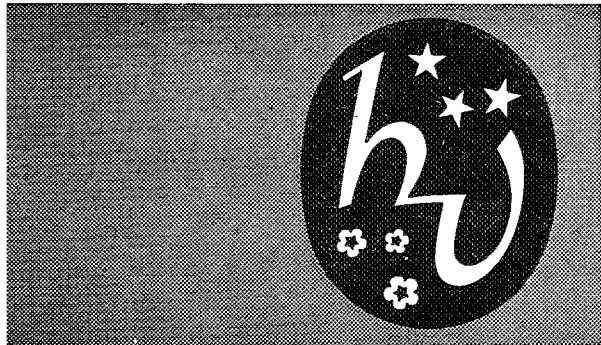

MENS EN WERELD

In dienst van de vrede

„Wie is die lange meneer daar met die pijp?” vroeg op het congres een dame aan me. „Dat is meneer Polet,” zei ik, „de organisatie-secretaris.” „O,” zei ze, „wat is dat?”. „Dat weet ik niet,” antwoordde ik en zo ben ik deze week naar Soestdijk gegaan, om het hem zelf te vragen.

— Ja, zei hij, als je me nou vraagt: wat doe je, dan zou ik je dat echt niet precies kunnen zeggen, want eigenlijk bemoeien we ons overal mee. Maar misschien zou je het zo kunnen stellen: de gewone secretaris, Max, treedt naar buiten op en behandelt alles wat van buiten af komt en de org.secr. krijgt alle interne aangelegenheden. Niet precies afgebakend natuurlijk, want er is veel vaag in het Verbond. Je bent haast altijd aan 't improviseren. Om een voorbeeld te geven: er komt in het D.B. iets aan de orde, dat gebeuren moet. Dan vraag je: „Wie moet dat doen?”. „Och,” zeggen ze, „doe jij dat maar.” „Ja maar, wat moet ik dan doen?”. „Nou ja, kijk maar!” En dan doe je maar weer iets, waarvan je denkt: zo zal het wel goed zijn, want per slot zijn we allemaal maar amateurs. Daarom zouden we ook eigenlijk een soort scholing moeten hebben voor functionarissen.

— Een groot deel van mijn werk bestaat uit het bezoeken van de gemeenschappen en het bijwonen van bestuursvergaderingen. Niet om precies te vertellen, hoe het allemaal moet, maar om raad te geven als ze in de knoop zitten en om te proberen om samen een oplossing te vinden. Daar gaat veel tijd in zitten, vooral in de correspondentie, want van sommigen krijg je niet eens antwoord, als je ze aanschrijft. Dan moet je weer schrijven en nog eens. Maar over 't algemeen wordt het toch wel gewaardeerd, geloof ik.

— Ik ken zo'n 2000 mensen in het Verbond en juist dit persoonlijk contact vind ik zo belangrijk. Ze moeten weten waar ze terecht kunnen, als ze met hun organisatie stukgelopen zijn. We zijn er tenslotte voor om ze te helpen.

— Ja, wat doe ik nog meer, laat eens kijken, ik heb hier toevallig een lijstje op mijn bureau liggen... En tegen zijn vrouw: „Ik ben blij, dat ze gekomen is, nu weet ik zelf tenminste ook weer eens wat ik doe.”

„Schrijf dan zelf ook maar het stukje,” zei ik, „want mij begint het zo langzamerhand te duizelen.”

— Die stukjes van jou? Och, veel heil zie ik er niet in en voor mezelf vind ik het helemaal niet dol. Wat schiet ik er nou mee op, als de mensen zeggen: „Gut, gut, wat heeft die vent het druk!” Maar als je iets met plezier doet en een klein beetje idealisme en geloof in wat je doet (maar dat niet zo heel erg veel) dan kun je een hoop verzetten.

— Alleen, ik zeg de dingen niet altijd even tactvol, maar dat hoeft niemand zich erg aan te trekken, want ik ben het ook wel weer direct vergeten.

Vandaar dat ik het met dit stukje er toch maar op gewaagd heb!

Th. W. Polet

Het zou een misverstand zijn te menen, dat een secretaris-generaal van de Verenigde Naties slechts een ambtenaar is, die maar heeft uit te voeren wat de bevoegde organen van de volkenorganisatie besluiten. De secretaris-generaal is alleen formeel een ambtelijke figuur. In feite heeft hij een heel beleid ter uitvoering in handen. Omdat er verschil is tussen lijdelijk uitvoeren en voortvarend uitvoeren, kan de secretaris-generaal grote invloed hebben op de politieke gang van zaken. Was het anders, dan zou er niet zoveel te doen zijn om de opvolging van Dag Hammarskjöld, die in broeiend Afrika is omgekomen. Zijn taak daar leek heel weinig op hetgeen de term „secretaris-generaal” suggereert. Iets van de „generaal” zat er wel in. Maar meer nog deed die taak denken aan een internationale hoofdcommissaris van politie of — als men zich dat kan voorstellen — een wereldburgemeester.

Die moeilijk te definiëren, ten dele uitvoerende, ten dele zeer politieke taak rustte op de schouders van een mens. Deze mens, Dag Hammarskjöld, is op vele wijzen herdacht nadat hij „in het harnas” was omgekomen. Daarbij is wel gesproken van zijn eenzaamheid. Nu is eenzaamheid kenmerkend voor unieke functies. Maar eenzaamheid is volslagen onmenselijk. Evenzeer is zij onder bepaalde omstandigheden volslagen onvermijdelijk.

Dag Hammarskjöld, zoon van het stille, koele noorden van Europa, heette een in zichzelf gekeerde man. Zijn persoonlijkheid, zo is wel gezegd, leende zich heel goed tot een functie waarin men eenzaam aan een top staat, een functie waarin men een niet te meten verantwoordelijkheid draagt.

Dat er anderen zijn die de man op die hoge post bekritisieren en belasteren, hebben we ook beleefd. Maar het hoorde niet tot de spelregels. Nu is het in het leven van de mogendheden zo, dat er heel veel spelregels zijn en dat, als het erop aankomt, die spelregels worden genegeerd. En soms komt het voor, dat de spelregels al worden genegeerd voordat het erop aankomt. Dat heeft Dag Hammarskjöld beleefd toen uit de sowjetsfeer scheldkanonnades op hem werden afgevuurd.

Het verschil tussen de leden van de Verenigde Naties en de secretaris-generaal is, dat de leden spreken met hun eenzijdige belang voor ogen, terwijl anderzijds de secretaris-generaal welbewust, overeenkomstig de doelstelling van de V.N., in dienst is van de vrede en dus nooit eenzijdig nationaal mag denken.

Midden tussen het mogendhedenspel van bluffen en overbluffen, van zet en tegenzet, moest Dag Hammarskjöld als een rots in de branding zijn. Dat was zijn functie, bij de uitoefening waarvan hij is omgekomen.

In vergelijkingen tussen de Verenigde Naties en de oude Volkenbond is wel gezegd, dat de tegenwoordige volkenorganisatie een „volken-

bond met tanden” is. De V.N. kunnen beschikken over een „sterke arm”, die ten slotte bij rechtshandhaving onmisbaar is.

De secretaris-generaal had die „sterke arm”, het militaire apparaat, te hanteren in dienst van het recht en van de vrede. Dat bleef zijn taak. Het is mogelijk iets aan te merken op zijn tactiek, maar het beginsel bleef en er was geen reden om aan Hammarskjölds getrouwheid aan het beginsel te twijfelen.

Men heeft wel termen gebruikt als „vredestichter” en „bemiddelaar”. Terecht, maar deze woorden alleen duiden de taak nog niet volledig aan. Dag Hammarskjöld gaat de geschiedenis in als de man die de „sterke arm” van de handhaving van de wereldrechtsorde van nabij heeft bestuurd. Dat was zijn laatste werk. En midden in dit werk vond hij de dood: verongelukt of vermoord? De eenzame man Hammarskjöld is op zijn eenzame post, en toch voor het oog der wereld, omgekomen.

Wanneer we spreken over de dood van Hammarskjöld moeten we toch niet alleen over hem spreken. Hij was in feite niet alleen. Hij had zijn medewerkers bij zich en hij had de troepen die de V.N. ten dienste stonden. Wie iets weet van het militair zijn te velde, van het krijgsbedrijf, zal zich enige voorstelling kunnen maken van hetgeen er omgaat in de militairen met wie Hammarskjöld werkte. Militairen die opgeleid waren om hun taak te verrichten voor een beperkt nationaal doel en die zich nu voor de taak gesteld zagen hun vaardigheid te gebruiken en hun leven op het spel te zetten ter wille van een stuk wereldrechtsorde. Hammarskjöld was de civiele bestuurder van deze militairen.

Voor zover er in feite strijd is gevoerd, was dat geen „vechterij-oorlog”, geen veroverings-oorlog en zelfs niet een defensieve strijd. Het was strikt genomen een soort politietak die werd verricht door mensen die geen andere partij hadden gekozen dan de partij van het recht en de vrede.

Wie daarbij het leven lieten moeten evenzeer worden herdacht als de man die zwoegend en bekritiseerd het feitelijke bestuur van het wereldinstrument in handen had: deze man die door zijn werk meer dan wie ook ervan doordrongen moet zijn geweest, dat alle mensen, waar ook ter wereld, zijn naasten zijn. Met zulke gevoelens moet de man bezielde zijn, die de taak te verrichten krijgt van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties. Gevoelens die het menselijkste raken van datgene waarvan de mens vervuld kan zijn.

Dag Hammarskjöld heeft de kans gehad die gevoelens te beleven en ernaar te handelen. Totdat voor hem het einde van alle beleven kwam, ontijdig en nog onverklaard. Hij was actief in een nieuwe episode, en niet de slechtste, van de wereldorde. Zijn werk moge worden voortgezet en op steeds hoger peil worden gebracht. **SS**

**Uitgave van het Humanistisch Verbond - Verschijnt om de veertien dagen
16e jaargang no. 19 - 7 oktober 1961**

Kritisch allerlei

Een lezer uit Amsterdam, zelf rechtskundige, heeft zich gestoten aan onze opmerkingen over het proces tegen R. en S., die werden beticht van valsemunterij (M. en W. van 26 augustus jl.). Hij schrijft ons daarover:

„Daar uit geen enkel officieel gerechtelijk stuk van een politiek aspect blijkt, suggereert u door uw opmerking, dat de Nederlandse rechters die het onderhavige voorarrest hebben bevolen, bij hun overwegingen politieke oogmerken hebben laten gelden. Dit is een ernstige belediging van de Nederlandse rechterlijke macht. Het is de belangrijkste taak en plicht van de rechter om volkomen 'zonder aanzien des persoons' en uitsluitend overeenkomstig de wet zijn beslissingen te nemen. Daartoe heeft hij zich ook door de ambts-eed verbonden. Onze strafwet kent gelukkig geen 'politieke' gronden voor vervolging en veroordeling. Indien rechters, desondanks, politieke overwegingen zouden laten medespelen bij hun beslissingen, dan zouden zij hun plicht op ernstige wijze verzaken.”

Hoewel uit de officiële stukken inderdaad, op de door onze briefschrijver zelf aangehaalde gronden, van geen enkel politiek aspect sprake is, leek ons dat aspect zo evident, dat de pogingen van de rechter dit geheel buiten beschouwing te laten op ons, niet-rechtskundigen, een ietwat steriele indruk maakten. Een dergelijke indruk kunnen rechtszaken evenwel vaker op de leek maken en wij nemen, in het licht van wat onze criticus schrijft, gaarne aan, dat de rechter daarvoor goede gronden heeft gehad. Overigens is bij herhaling tijdens de rechtszitting opgemerkt, dat er niet getwijfeld werd aan de bedoelingen van de beklaagden, die zeker geen „gewone” winst beoogden. Dat was nu juist het politieke aspect van de zaak (geen juridische grond voor be- of veroordeling overigens) dat in de rechtszaal wel degelijk aanwezig was. Wat zou anders de B.V.D., waarvan de rol trouwens toch niet erg duidelijk werd, met de zaak te maken gehad moeten hebben? Wij hadden door de abnormaal lange duur van het voorarrest – misschien onder invloed van de pogingen van „de verdachten en hun supporters”, zoals onze briefschrijver stelt – de onaangename indruk gekregen, dat dit politieke aspect ook daarbij een rol had gespeeld. Misschien ten onrechte, laten wij dat met onze criticus hopen, maar waarom werd ons dat dan niet duidelijk uit de doeken gedaan? Of moeten wij dat maar rekenen tot de voor een leek onbegrijpelijke zaken waarover deze in zijn laatste zin rept:

„In het algemeen geniet gelukkig onze rechterlijke macht het vertrouwen dat voor een goede functionering van het rechtsleven noodzakelijk is; vertrouwen, ook

dan wanneer beslissingen voor buitenstaanders door onvoldoende kennis van zaken onbegrijpelijk lijken.”

De heer A. Delfos heeft in het Mededelingenblad voor het Nederlandse Tijdschriftenwezen, een uitgave van de N.O.T.U., het pleit gevoerd voor een „toeristen-hulpcentrale”, die los zou moeten staan van de naar zijn – en onze – mening al veel te veel vercommercialiseerde „toeristenindustrie”.

„Men 'exporteert' en 'importeert' toeristen als golden het horloges, automobielen of volvette kaas. De toerist wordt steeds minder als mens en gast doch steeds meer als winstobject en als nummer beschouwd. (...) Er is ons een geval bekend van een toerist die in een vreemd land, waarvan hij de taal niet verstond, enkele weken doodziek in bed lag met als enig contactpersoon de... hotelportier, die voor dokter en medicamenten zorgde!”

Men kan daar de hoteliers ons inziens heel moeilijk een verwijt van maken, omdat deze nu eenmaal niet op zieke gasten zijn ingesteld, maar het begrip gast zou voor de bezoeker zeker meer inhoud krijgen, wanneer aan een dergelijk incidenteel geval meer aandacht werd besteed.

„In nagenoeg alle beschaafde landen zijn tientallen organisaties en verenigingen die zich het praktisch beoefenen der naastenliefde tot doel stellen. Bij de vele tientuizenden leden dezer organisaties en verenigingen zijn mensen die allerlei talen meer of minder goed beheersen; zij zouden zich ongetwijfeld gaarne beschikbaar stellen om zieke toeristen te bezoeken en hen uit hun isolement te verlossen. (...) Zoals er in vele steden een taxicentrale is, van waaruit men wagens naar alle gewenste punten in de stad dirigeert, zo zou er ook een toeristenhulpcentrale kunnen zijn, een centrale tot wie zich hotelportiers, pensionhouders enz. zouden kunnen wenden als zij zieke of anderszins hulpbehoevende buitenlandse gasten herbergen.”

Misschien een nieuw en nuttig werkteerrein voor onze eigen ziekenbezoekers? In ieder geval een sympathiek idee, dat wij gaarne doorgeven.

In de gemeenteraad van Groningen zijn het college van b. en w. vragen gesteld over de verspreiding op openbare middelbare en u.l.o.-scholen van een krant die door de Nationale Federatieve Raad van het „Voormalig Verzet Nederland” was uitgegeven en de geestelijke weerbaarheid van de jeugd beoogde te vergroten. In dit geschrift, waarvan de verspreiding door b. en w. was goedgekeurd, wordt in de eerste plaats het communisme veroordeeld. Wij willen vooropstellen, dat dat ons inziens terecht op een openbare school

moet kunnen gebeuren, al is die mening aanvechtbaar, omdat communisten ten slotte ook Nederlandse staatsburgers zijn en hun het weerwoord maar al te vaak wordt onthouden. Kunnen wij dit echter nog billijken, de verwerping van het pacifisme in dezelfde krant voor de jeugd lijkt ons principieel te ver gaan, wanneer niet tevens de tegenmening wordt gehoord. Maar ten slotte komt in de genoemde krant een passage voor die het hele geschrift toch wel tot een kwalijk stukje propaganda stempelt, namelijk deze:

„De vrijheidsidee begint met de aanvaarding van een Opperwezen. Zonder het geloof in het bestaan van God en onze afhankelijkheid van Hem, is de gedachte van de vrijheid een ijdele fantasie, even mooi misschien meer ook even teer als een zeepbel.”

Men kan zich afvragen of de raad van het (nota bene) voormalig verzet zich niet meer herinnert wat ook buitenkerkelijken (waaronder, laten we eerlijk zijn, ook belangrijke aantallen communisten) zoal voor de vrijheid over gehad hebben. Meer nog dan over deze feitenverdraaiing juist door een dergelijke organisatie, moet men zich er echter over verbazen, dat een motie die zich tegen dergelijke propaganda op openbare scholen verzette, werd... verworpen met maar liefst 26 tegen 9 stemmen (5 PvdA, 2 CPN, 1 VVD en 1 PSP). Daarmee heeft de Groningse gemeenteraad de openbare school een slechte dienst bewezen.

De televisie was het onderwerp van een enquête die de Nieuwe Rotterdamse Courant onder zijn lezers heeft uitgeschreven. De uitkomsten ervan zeggen weliswaar meer over het N.R.C.-publiek dan over de televisie (35% was geabonneerd op het programblad van de V.P.R.O., 50% had een inkomen van f 12.000 of meer), maar toch zijn er ook over dit moderne communicatiemiddel wel interessante dingen uit de bus gekomen. Zo bleek van de enquêteerden in deze naar wij mogen stellen intellectuele en maatschappelijke bovenlaag 37% zelf een televisietoestel te bezitten; misschien voor Wim Kan aanleiding zijn klassieke grapje over het „kij-

ken bij de werkster” te herzien? Niet minder dan 67% bleek voorstander van een nationale televisie-omroep. Interessant is in dit verband vooral, dat bij een steekproef die men „volgens het stratenboekje” in Delft heeft gehouden, slechts 33% zich daarvoor uitsprak en 45% ertegen. Overigens hebben wij de indruk, dat die 45% dan toch in ons parlement niet direct evenredig zijn vertegenwoordigd. De pagina vol cijfers geeft stof tot uitvoerige beschouwingen, waartoe deze rubriek zich evenwel moeilijk leent. Het verdient nog vermelding, dat de redactie behalve de vermelding van godsdienst ook die van andere levensbeschouwingen had opengelaten: 7% beantwoordde de betrokken vraag met „humanist”.

De Zweedse en Deense regeringen hebben een gezamenlijk voorstel gedaan om het probleem van de toenemende wereldbevolking als een punt van speciaal belang te plaatsen op de agenda van de algemene vergadering der Verenigde Naties. In het voorstel wordt erop gewezen, dat de bevolkingstoename tijdens de afgelopen tien jaren minstens 50% groter is geweest dan aanvankelijk was geraamd. De twee regeringen zijn van mening, dat de Verenigde Naties in staat moeten worden gesteld om meer technische hulp te verlenen aan de landen die om hulp of advies vragen over het invoeren van maatregelen bedoeld om te voorkomen dat de bevolking sneller toeneemt dan de middelen van bestaan en de economische expansie toelaten. De bevolkingsontwikkeling is een te ernstige aangelegenheid geworden om nog langer als een uitsluitend academisch probleem te worden gezien. Een liberaal, realistisch en tolerant debat in de Verenigde Naties over de rol van de volkerenorganisatie in de economische ontwikkeling zou dan ook zeer wenselijk zijn, aldus de Zweedse en Deense regeringen”.

lazen wij in Het Parool. Misschien kan minister Luns nog net aan dat debat deelnemen, om te verklaren welke middelen wij in Nederland toepassen om de ramp nog te vergroten.

Panorama

Denk niet, dat alles tot een doel moet strekken,
want ook de vogels weten niet waarheen;
hun ruime vlucht, het dappere vertrekken,
die zwerm die aan den horizon verdween,

alles spant samen om de hoop te wekken,
dat door de nevels van de plichten heen
nog een weidsch vergezicht moet zijn t'ontdekken
dat ons tot nog toe slechts in droom verscheen,

de droom dat men opeens een ander was,
zoo zegevierend als een Fortinbras,
zoo vol als druiventrossen, korenschooven.

O geest getogen in een broeische kas,
het zwenken van één zwaluw over 't gras
gaat elke wenteling van het lot te boven.

Anthonie Donker
Uit: De Einder. Van Loghum Slaterus, Arnhem, 1947

Humanistisch Thuisfront wil impasse doorbreken

De behandeling van de jaarlijkse begroting in de beide kamers der Staten-Generaal is altijd een bij voorbaat verloren race met de tijd. Op 1 januari zou deze moeten zijn beëindigd, maar zelfs de behandeling in de Tweede Kamer is dan zelden of nooit afgesloten, ondanks drastische beperking van de spreektijd. Die beperking leidt ertoe, dat de enkele grote en de vele kleine onderwerpen, die bij elk hoofdstuk aan de orde zijn, meestal slecht uit de verf komen. Gezien deze feiten is het des te meer opmerkelijk, dat bij de behandeling van het hoofdstuk defensie voor dit jaar en in de Tweede en daarna in de Eerste Kamer zoveel aandacht is besteed aan de geestelijke verzorging in het leger. Het was trouwens niet de eerste keer, dat dit onderwerp in discussie was. Aanleiding tot deze discussies was steeds de wens van het Humanistisch Thuisfront tot deze verzorging te worden toegelaten, een wens, die ondanks de pleidooien van vertegenwoordigers van de P.v.d.A.- en de V.V.D.-fracties en door de opeenvolgende ministers en door de woordvoerders der confessionele partijen werd afgewezen.

Hoe is de feitelijke situatie? De geestelijke verzorging in het leger en op de vloot is in handen van aalmoezeniers en leger- resp. vloot-predikanten, die voor hun werk verantwoordelijk zijn aan de hoofdaalmoezenier resp. hoofdlegerpredikant. De positie van deze functionarissen is een merkwaardige. Wie geen insider is zal vermoedelijk denken, dat de aalmoezenier (predikant) een door de r.-k. (protestants-christelijke) kerk(en) aangestelde priester (dominee) is, die zijn werk onder verantwoordelijkheid van zijn kerk verricht en door de kerk wordt bezoldigd. Men kan immers zeggen, dat deze geestelijke verzorging een onderdeel is van de normale taak van de kerken, zij het dat deze taak wordt uitgeoefend in een door bijzondere omstandigheden gekenmerkt milieu. Die bijzondere omstandigheden rechtvaardigen de aanwijzing van aparte met de verzorging belaste geestelijken, die de troep kunnen volgen op oefeningen en in tijd van oorlog op het operatieterrein.

De werkelijkheid is echter een andere. De aalmoezeniers en legerpredikanten zijn ambtenaren, aangesteld, bezoldigd, eventueel op wachtgeld gesteld en gepensioneerd door de overheid. Formeel zijn zij burger-ambtenaren, maar hun status is een ietwat tweeslachtige, want zij dragen een uniform en genieten enkele rechten, die de militair in een enigszins geprivilegeerde positie t.o.v. de burger-ambtenaar plaatsen.

Overheidszorg

De geestelijke verzorging in de krijgsmacht is dus overheidszorg in de meest directe zin, die overheid organiseert en financiert deze zorg en is daarvoor dus ten volle verantwoordelijk. In staatsrechtelijke zin is dit stuk overheidszorg een interessant geval. De eeuwenoude maar altijd weer nieuwe facetten vertonende verhouding tussen staat en kerk, ruimer tussen overheid en levensbeschouwelijke organisaties, is hier in het geding. Duidelijk is, dat de overheid door het al dan niet toelaten van een kerkgenootschap tot de geestelijke verzorging en door de mate waarin deze wordt toegelaten de feitelijke positie van een kerk in positieve of negatieve zin kan beïnvloeden. Toelaten is trouwens een begrip dat hier formeel niet past, omdat de overheid zelf de geestelijke verzorging in handen heeft.

De vraag rijst, waarom deze zorg overheidszorg is en welk standpunt hiertegenover moet worden ingenomen. Een fundering vinden we o.a. in het in 1959 gepubliceerde rapport van het adviescollege van de Anti-revolutionaire partij over de humanistische geestelijke verzorging, een rapport dat in onze kring sterk de aandacht heeft getrokken. Ook al is men het met het rapport niet eens, het is te waarderen dat men zich in a.r.-kring op de problematiek heeft bezonnen. Het rapport zie ik ook als een van de vele symptomen van de onrust, die het optreden van de humanistische organisaties in het tot dan toe rustige christelijke vaarwater heeft gebracht.

Een van de uitgangspunten van het rapport is,

dat daar waar de overheid als overheid een deel van de burgers in een bijzondere situatie plaatst het organiseren of op z'n minst krachtig bevorderen van de geestelijke verzorging overheidsplicht is, althans behoort te zijn. Deze gedachtengang houdt naar mijn mening een gedachten-sprong in. Als de overheid jonge mannen oproept tot vervulling van de dienstplicht, wets-overtreders in de gevangenis zet, kinderen in een opvoedingsgesticht plaatst, heeft zij zonder enige twijfel bijzondere plichten tegenover de betrokkenen.

Ook anders mogelijk

Deze plichten echter worden m.i. naar aard en omvang bepaald door de bijzondere omstandigheden. De overheid moet dus de dienstplichtigen huisvesten, eventueel kostwinnersvergoeding geven en dergelijke meer, dus al die leemten vullen die door de milieuverandering zijn ontstaan. Maar dit houdt geenszins in dat zij al deze leemten ook zelf zou moeten vullen. Zij kan de zorg geheel of ten dele overlaten aan particuliere organen, mits zij ervoor zorgt dat deze in die bijzondere situaties ongestoord kunnen functioneren. Met name op het terrein van de geestelijke verzorging ben ik dus niet overtuigd, dat hier principieel een overheidstaak in de zin van directe overheidszorg zou liggen. De kerken zouden deze verzorging ook zelf kunnen behartigen. Vraagt dit van hen speciale voorzieningen, voortvloeiende uit die bijzondere omstandigheden, dan zou subsidiëring gerechtvaardigd kunnen zijn. In hoeverre dergelijke gouden banden vanuit het gezichtspunt van de kerken aan-

bevelenswaard zijn is een andere zaak. Men kan de vraag stellen of het wenselijk, eventueel noodzakelijk is de geestelijke verzorgers in de militaire organisatie en hiërarchie een eigen plaats te geven, hen daarin dus volledig te integreren, waardoor uit dien hoofde deze zorg overheidszorg moet zijn. Het antwoord daarop blijf ik schuldig, deze vraag ligt m.i. echter op een ander vlak dan dat, waarop het a.r.-rapport zich beweegt.

Hoe dit alles zij, we hebben te maken met het feit, dat de geestelijke verzorging in handen van de overheid is. De in het genoemde rapport maar ook in beide kamers door a.r.- en c.h.u.-afgevaardigden gehuldigde opvatting is, dat de overheid deze zorg in christelijke zin moet uitvoeren, gegeven de christelijke grondslag van onze samenleving. Dit zei bijv. de heer Kieft (a.r.) tijdens de begrotingsbehandeling en hij voegde daaraan toe, dat dit geen discriminatie inhoudt. De geestelijke vrijheid blijft immers intact. Daarenboven is het in overeenstemming met de basis van het beleid van het huidige kabinet.

Actie ingezet

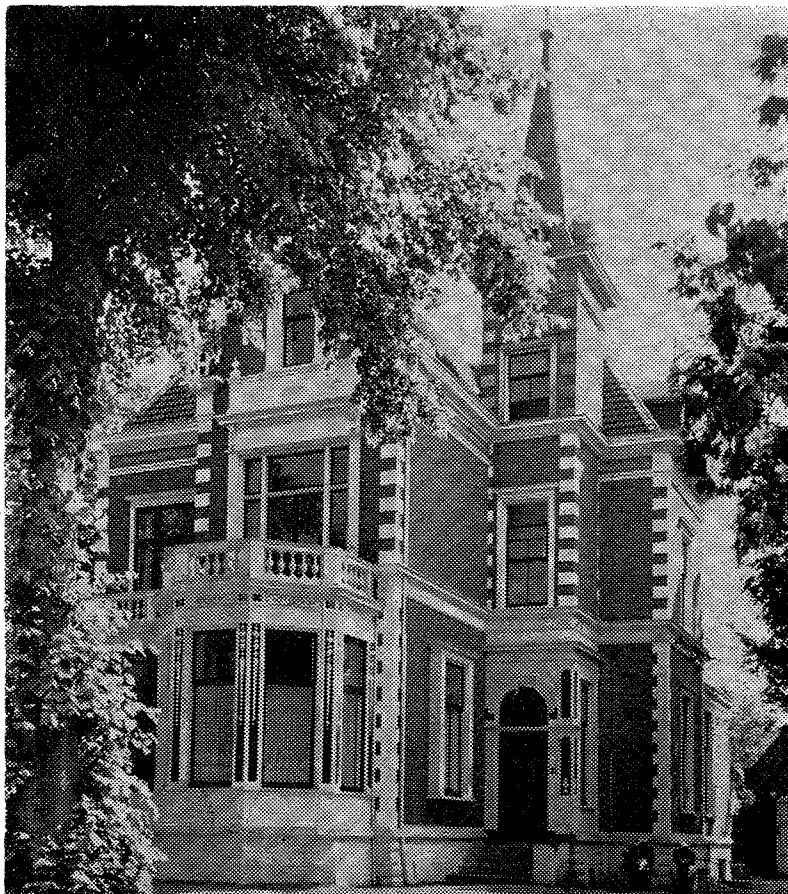
De handtekeningenactie van het Humanistisch Thuisfront vond haar inzet op een in Den Haag gehouden demonstratieve vergadering. Prof. mr. P. J. Oud, prof. dr. B. W. Schaper en dr. J. P. van Praag voerden er het woord om het goed recht te bepleiten van geestelijke verzorging in humanistische zin van buitenkerkelijke militairen die daar prijs op stellen.

Werkt er aan mee dat de op die vergadering gesproken woorden worden onderstreept door een stroom van handtekeningen!

Dubbele twijfel

Naar mijn mening wordt hier een aantal beweringen gedaan, die geen basis vinden in de werkelijkheid. Allereerst zou enige twijfel over de vraag of hier een overheidstaak ligt, gezien hetgeen ik reeds uiteenzette, niet misstaan. Het is wel wat wonderlijk, dat de confessionele partijen hier zo vlot tot een dergelijke taak concluderen, terwijl zij op andere terreinen van het maatschappelijk leven deze soms even vlot afwijzen. Maar zelfs als hier een overheidstaak ligt valt niet in te zien, dat de geestelijke ver-

(Slot op pag. 7)

Het Coornherthuis

Het religieuze humanisme van Jaspers

De natuurwetenschappelijke beschouwingwijze, die in onze tijd met betrekking tot de wereld der dingen triomfen viert, heeft zich ook meester gemaakt van de mens. Zo wordt de mens bijvoorbeeld als object tot voorwerp genomen in de biologische, de psychologische en de sociologische wetenschap. Men ziet de mens dan respectievelijk als stuk natuur in zijn natuurlijke afhankelijkheden, als driftwezen en als element der samenleving aan welker wetten hij onderworpen is. In ieder geval tracht men de mens te begrijpen uit zijn causale afhankelijkheden. En van vrijheid – dat wil zeggen van de mogelijkheid om de genoemde determinanten te overstijgen – is geen sprake.

De existentiële filosofie nu rammelt aan deze ketenen der natuurwetenschap en maakt de mens los van het marionettenspel. Zij doet de mens een toegang vinden tot zijn eigen existentie. Kierkegaard was één der eersten die uiteen heeft gezet dat een gedachtenstelsel niet alle werkelijkheid kan omvatten. De mensen zijn daarin alleen exemplaren van de soort. Maar de mens als uniek verschijnsel kan er niet in worden ondergebracht. Derhalve staan we voor de taak het unieke verschijnsel mens na te gaan, m.a.w. de menselijke existentie te beschrijven. Deze taak is aangevat, o.a. door Karl Jaspers.

De als subject levende mens is voortdurend bezig zijn mogelijkheden te realiseren. Hij kan nooit een beroep doen op wat door anderen gesteld is. Het probleem van de zelfrealisering kan niet afgeschoven worden. De mens is verantwoordelijk te stellen voor hetgeen hij van zichzelf maakt. Dit levert de existentiële analyse van het menselijk bestaan op.

Jaspers omschrijft wat voor hem filosofie is als volgt: de oorsprong van de werkelijkheid ontdekken; de werkelijkheid vatten zoals ik met mij zelf omga, bij het innerlijk handelen; ons open stellen voor de wijde van het omvattende (das Umgreifende); communicatie van mens tot mens door middel van elke opvatting van waarheid in vriendschappelijk debat; de rede geduldig en zonder onderbreking laten fungeren onder de vreemdste en meest teleurstellende ervaringen.

Het omvattende

In alle geschriften van Jaspers wordt centraal gesteld – en dat is het kardinale verschil met Sartre – dat de mens, al existierende, tegen-

over de transcendentie (das Umgreifende, het omvattende, het oneindige, de oorsprong) staat. Met betrekking hiertoe is niet aan te sluiten bij een beredeneerbare conceptie. Het contact met „het omvattende” is afhankelijk van de opgebrachte intensiteit en niet op een adequate wijze uit te drukken. Uitdrukking is slechts mogelijk in symbolen, in een geheimcode („chiffreschrift”), waarvan het Christendom een staaltje vormt.

Jaspers wordt door Sartre ingedeeld bij de christelijke existentiële filosofen, hetgeen niet juist is. Wij zouden in dit opzicht de lucide formulering willen onderschrijven die Prof. Leendertz in de Winkler Prins Encyclopaedie heeft gegeven: „Zo eindigt Jaspers' filosofie religieus, maar niet Christelijk als die van Kierkegaard, want het beroep op openbaring ziet Jaspers als usurpatie, die een bijzondere historiciteit algemeen geldig verklaart, optredend met „aus-schlieszlichkeitsanspruch”, waartegenover hij zijn „filosofisch geloof” stelt, dat ook in het Christendom een „Chiffrenwahrheit” erkent. De ontcijfering van het transcendente heeft voor hem alleen subjectieve geldigheid”.

Falen

De mens heeft zich de vrijheid niet zelf gegeven. Dit wijst hem, volgens Jaspers, op zijn oorsprong (das Umgreifende) waaruit hij voortkomt. Hij is geroepen zichzelf met zijn oorsprong in contact te brengen. Wij constateren derhalve dat Jaspers de vrijheid geheel anders fundeert dan Sartre (namelijk met het Umgreifende). De realisering der vrijheid loopt altijd gevaar door de tijd-ruimtelijke entourage, m.a.w. de mens ondervindt altijd weer het falen („scheitern”).

„De grenssituaties – dood, toeval, schuld en de onbetrouwbaarheid van de wereld – wijzen mij op de mislukking.” Maar de grenssituaties wijzen ook altijd weer boven zichzelf uit, naar de transcendentie. Deze spanning wil Jaspers ten volle ontwikkelen.

Hoe men ook over Jaspers' uiteenzettingen met betrekking tot het Umgreifende moge denken – voor velen zal het een problematisch iets blijven – zijn analyses van aangelegenheden in de tijd-ruimtelijke wereld zijn indringend en verhelderend. De voornaamste van deze analyses hebben betrekking op de Duitse

schuldvraag, op de atoombom en op het humanisme. In het boekje van 1946 „Die Schuldfrage. Ein Beitrag zur deutschen Frage”, wordt de collectieve schuld van een volk afgewezen.

Atoombom

In zijn bekende radiovoordracht van 1956 „De atoombom en de toekomst van de mens”, die is uitgewerkt tot een groot boek, komt Jaspers tot de volgende constatering:

„De atoombom biedt de mensheid de mogelijkheid tot haar eigen totale vernietiging. Het is deze dreigende situatie die, meer dan welke andere factor, het toekomstig lot der mensheid zal bepalen. Men is met het plan, om d.m.v. een verdrag over te gaan tot het afschaffen van de atoombom met als sanctie een wederzijdse controle, nog geen stap verder gekomen. Men heeft de weg naar een werkelijke wereldvrede ook nog niet betreden en wij zien ons steeds tegenover uitersten geplaatst; nu eens zien wij de wereldvrede in het verschiet dan weer schijnt alles te voeren naar een wereldoorlog met de vermoedelijke vernietiging der mensheid”. De diagnose van Jaspers is uitstekend, de therapie voor dit euvel blijft uiteraard zeer gebrekkig.

Humanisme

In de studie van 1949 „Over voorwaarden en mogelijkheden van een nieuw humanisme” worden als volgt enige aspecten geschetst van het moderne menszijn. De huidige mens breekt de brug af naar het verleden. Hij leeft weliswaar nog tussen coulissen die uit het verleden stammen, maar deze vormen niet meer het toneel van zijn leven. De coulissen zien eruit als een hoop oude rommel en worden als ficties doorzien.

Het driftmatige zet zich heden teugelloos door en verscheurt de sluier der historisch verworven civilisatie. De moderne psychologie begrijpt de krachten die hierachter zitten. In het begrijpen geeft zij onwillekeurig een soort van rechtvaardiging.

Boven de vloed van laagheden echter wordt de mens zich bewust van datgene wat nooit geheel te vernietigen is, het menszijn dat boven zichzelf uitstijgt en dat slechts rust vindt in iets dat het zoekt maar niet is. Waarbij opgemerkt wordt dat grote massa's nog als in slaap liggen.

De term „humanisme” heeft verschillende betekenissen. Men kan er een vormingsideaal onder verstaan (het zich eigen maken der klassieke overlevering). Ook kan men er mee bedoelen de herschepping van de tegenwoordige mens uit de oorsprong. Tenslotte kan men er mee aangeven: de humaniteit als erkenning van de menselijke waarde in ieder mens.

De volgende vragen worden in antithesen opgeworpen:

1. Geldt in het humanisme de binding aan de overlevering of een ongebonden nieuwe, slechts tegenwoordige idee?

2. Heeft het humanisme betrekking op enkele grote uitzonderlijke figuren of op de levensvorm van hele bevolkingen?

3. Bedoelt het humanisme een bepaalde werkelijkheid van de mens of de onbepaalde kans van datgene wat als menszijn nooit te volindigen valt?

Bij het zoeken naar het komende humanisme oriënteert Jaspers zich aan zulke tegenstellingen, waarin volgens hem naar beide kanten waarheid wordt aangetroffen. Hij is als filosoof zowel een brug naar het verleden als een verbindingschakel met de religies. Maar bovenal is hij een stimulans voor het huidige humanistische denken en handelen. *Jac de Roy*

Derde congres I.H.E.U. te Oslo

Omtrent het derde Congres van de International Humanist and Ethical Union te Oslo, 2-7 augustus 1962, kunnen thans de volgende aanvullende gegevens worden bekend gemaakt.

Inschrijving als deelnemer

Reeds nu blijkt er in wijde kring belangstelling te bestaan inzake het bijwonen van het Congres. In verband hiermee moge er op gewezen worden, dat officiële inschrijving slechts mogelijk is na het verschijnen van de Eerste Aankondiging, die tegemoet gezien kan worden in oktober van dit jaar. Deze Eerste Aankondiging zal een formulier bevatten voor voorlopige inschrijving. Inschrijving is alleen mogelijk bij het secretariaat van de IHEU, Oudegracht 152, Utrecht, aan welk adres ook alle verdere correspondentie over dit onderwerp gericht dient te worden.

Congres-organisatie in Noorwegen

Onze vrienden in Noorwegen hebben, in nau-

we samenwerking met het secretariaat, de organisatie van het Congres reeds met kracht ter hand genomen. Zij hebben een aantal commissies in het leven geroepen, bestaande uit leden en vrijwilligers. Elk van deze commissies neemt de verantwoordelijkheid op zich voor zijn bepaald deel van de werkzaamheden, als accommodatie van het Congres, huisvesting van de deelnemers, pers en publiciteit, financiën, etc. Ten aanzien van de accommodatie van de deelnemers kan nog worden medegegeeld, dat er in Oslo en naaste omgeving uitstekende campings bestaan voor hen, die van plan zijn met caravan of tent de reis naar Noorwegen te maken. Een van die campings, Bogstad, is bijzonder mooi, en voldoet aan redelijke eisen wat betreft accommodatie, watervoorziening e.d. Deze camping, die gelegen is op een afstand van 9 à 10 km van het centrum van Oslo, waarmee het een uitstekende busverbinding heeft, ligt bovendien zeer gunstig ten opzichte van Blindern, het nieuwe Universiteitscentrum van Oslo, waar het congres gehouden zal worden.

Daar ZIT ik mee

Menselijke grootheid

Met deze titel wil ik u eren, mijnheer N. Ik ben er trots op – mag ik het zo zeggen? – van u een zo evenwichtige, van levenswijsheid en levensrijpheid getuigende brief te ontvangen over uw beider niet gering levensprobleem. Ik bedoel daarmee geen persoonlijke trots, maar het hartverwarmende gevoel, in u, zij het dan op papier, een waarlijk sterk mens ontmoet te hebben. Mijn bewondering gaat ook uit naar uw vrouw, die het u, ondanks haar begrijpelijke verlangens, mogelijk maakte om te schrijven „dat uw huwelijk zo goed is als onder de gegeven omstandigheden maar mogelijk zou kunnen zijn”.

Niet direct duidelijk

Voor andere lezers van deze rubriek zal bovenstaande inleiding niet direct duidelijk zijn. Laat mij daarom een deel van uw brief mogen overschrijven en het zal hun duidelijk worden op wat voor soort menselijke grootheid ik doel. U schrijft:

„Ik ben nu al vijftien jaar ziek en gedurende al die tijd ben ik niet meer van bed afgekomen. Menselijkerwijze gesproken is er voor mij ook geen genezing meer mogelijk. Nu is dit niet (meer) het probleem. Daar ben ik na veel innerlijke strijd zelf overheen gekomen. Maar wat mij kwelt is, dat mijn vrouw eigenlijk erg tekort komt.

Vooropgesteld zij, dat ons huwelijk zo goed is als onder de gegeven omstandigheden maar mogelijk zou kunnen zijn. Ook dit is niet ons probleem, maar wel het feit, dat ik mijn vrouw zo graag nog eens een goede en gezonde man zou gunnen. Zelf zal ik dat nooit meer kunnen zijn en hoewel zij zich daar volkomen bij neerlegt merk ik toch (en wij spreken daar heel openlijk met elkaar over) dat zij er vaak naar verlangt weer eens met een man, waar ze van zou houden, een normaal leven te leiden, uit te gaan, op visite, maar dan niet alléén, naar de bioscoop, naar toneel enz., waarvoor in de grote stad, waarin wij wonen gelegenheid te over is. Kortom, ze zou weer eens van het leven willen genieten.”

Probleem acuut

Natuurlijk heeft het probleem, zo schrijft u verder – en ik vat nu maar samen – voor mij (en voor haar) al langer bestaan, maar het heeft nu een zekere acute vorm gekregen. Er is namelijk een man in haar leven gekomen, voor wie ze een warme sympathie heeft opgevat. Die sympathie is wederzijds, en nu citeer ik weer letterlijk uit uw brief:

„Er is geen enkele twijfel aan, dat ze mij de korte tijd die ik nog te leven heb, beslist trouw zal willen blijven. En het is voor mij beslist geen bezwaar, nu reeds de toekomstige echtgenoot van mijn vrouw te kennen, integendeel, ik zou het prettig vinden, als zij nog een aantal gelukkiger huwelijksjaren zou kennen.”

Maar de vraag, waar u samen al vele avonden over hebt gepraat, is: „Hoe moeten we daar nu mee aan?” U geeft al uw overwegingen in uw brief, maar u komt er niet uit. En u vraagt mij, mijn overwegingen aan de uwe toe te voegen. Ik wil dat doen, maar ik wil eerst nog wat anders.

Diep respect

Ik wil eerst nog eens – ik deed het al in mijn titel en in mijn inleiding, maar het mag wel tweemaal gezegd worden – mijn diep respect tot uitdrukking brengen voor de wijze waarop

u uw levensproblemen tegemoet treedt. Ik heb alle eerbied voor de wijze waarop u uw, blijkbaar ongeneeslijke, ziekte hebt verwerkt, al zal dat u, zoals u ook schrijft, veel strijd hebben gekost. Het getuigt van grote menselijkheid en tegelijk van menselijke grootheid, dat uw probleem niet is, dat uw vrouw – ook naar mijn gevoel normale – verlangens koestert (dat zou voor vele anderen juist het probleem zijn!), maar dat uw probleem is, hoe aan deze verlangens zou kunnen worden voldaan, en of dat kan. Groot is, dat het u kwelt, dat uw vrouw zoveel tekort komt en dat er geen klacht in uw brief te vinden is over wat u zelf mist. U hebt de – zeldzame – rijkdom verworven u te kunnen verzoenen met het lot, zoals dat u beschoren is.

Met dat „verzoenen” bedoel ik geen passief berusten. Dat is heel wat anders dan wat u doet. Ik bedoel ermee, dat u de moed hebt om in de werkelijkheid, uw niet gemakkelijke werkelijkheid te staan – vergeef me het woord, aan iemand die al vijftien jaar ligt – en om in dié werkelijkheid nog menselijkheid te verwezenlijken.

En dan mijn bijdrage

Daar moet ik nóg iets aan vooraf laten gaan. Misschien is het bovenstaande al mijn bijdrage geweest. Maar dan: wat zal ik nog zeggen in het probleem, dat twee mensen zo open en eerlijk en op zo rijpe wijze met elkaar bespreken? (Kon men in alle huwelijken maar zo open en eerlijk tegenover elkaar zijn.) Ik voel het als bijna oneerbiedig mij daarin te mengen, zelfs ondanks het feit dat u erom vraagt. Het is uw probleem. En u beiden bent er, niet alleen met heel uw denken, maar met heel uw gevoelsleven bij betrokken. In die zin is het uw strikt persoonlijke probleem, waarvoor u niet anders dan een strikt persoonlijke oplossing kunt vinden.

Ik ben er mij van bewust, dat ik met dit laatste toch gelijk iets van verderstrekkende, van meer dan persoonlijke, aard zeg. Als u namelijk, zoals u in uw brief doet, u afvraagt, of uw vrouw nu reeds een nauwere relatie met de betreffende man zou kunnen aangaan, dan heb ik ermee gezegd dat geen heersende code of heersende moraal die beslissing voor u hoeft te geven. Maar dat u het recht hebt daarin uw persoonlijke beslissing te nemen. Wel zeg ik u erbij, dat u samen alles, wat met de beantwoording van deze vraag samenhangt ernstig zult moeten overwegen. Voor die overwegingen wil ik wel een paar naar mijn gevoel belangrijke punten aandragen. Maar beschouwt u ze dan ook alleen als een bijdrage tot het gesprek, dat u met uzelf en met elkaar voert. Niet als opmerkingen die enig gezag hebben.

Bij mij rijst dan een vraag, namelijk deze: Hoe sterk u hebt getoond te zijn, zou u ook dit nog werkelijk kunnen dragen, bij alles wat u reeds te dragen hebt? U zou er in mijn ogen nog groter door zijn. Maar laat u zich daardoor niet misleiden. Het is een vraag, die u alleen zelf kunt beantwoorden. Ik wil er bovendien aan toevoegen, dat het misschien ook voor uw vrouw niet te verwerken zou zijn. Zij zou de

kans lopen zich met schuldgevoelens te belasten, ondanks dat het, als het gebeurde, geheel met uw instemming, ja, mogelijk met uw aandrang, zou zijn.

Ik zeg hiermee niet, dat het zedelijk te oordelen zou zijn. Voor mij is zedelijk, wat u in volkomen oprechtheid tegenover elkaar en in diep besef van uw verantwoordelijkheid voor elkaar en van uw bezorgdheid om elkaar samen beslist. Niet de daad is zedelijk of onzedelijk, maar de gezindheid van waaruit de daad wordt verricht. Ik zei het reeds: geen heersende norm is hier van essentieel belang.

Maar dat wil niet zeggen, dat de heersende moraal, althans zoals die door de goegemeente wordt uitgelegd, niet in uw overdenkingen zou moeten worden betrokken. Als uw vrouw, nog

Rubriek voor persoonlijke moeilijkheden en levensvragen onder redactie van C. H. Schonk, humanistisch geestelijk raadsman, met medewerking van deskundigen op verschillend terrein.

Brieven over de „dingen waarmee men zit” kunnen worden gericht aan C. H. Schonk, p.a. Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht. In elke brief moet, als bijdrage in de administratiekosten f 1,- aan postzegels worden ingesloten.

Bij de bespreking van uw probleem in deze rubriek wordt uw naam uiteraard niet genoemd, maar wordt u met een bepaalde letter aangesproken. Van deze letter krijgt u bericht. Bovendien wordt u het betreffende nummer van Mens en Wereld toegezonden. Ingeval men de betreffende stukken niet op het eigen adres zou willen ontvangen, kan van een correspondentie-adres of poste restante gebruik worden gemaakt. Dit moet dan naast het eigen adres duidelijk worden vermeld.

Brieven die, om redenen van plaatsgebrek of anderszins, niet in de rubriek worden besproken, worden persoonlijk beantwoord.

tijdens uw ziekte, een nieuwe relatie zou aangaan, wat zij in dat geval alleen zou doen met uw uitdrukkelijke wens, omdat u haar nieuwe mogelijkheden voor de toekomst wil schenken, dan zal dit nochtans bij de goegemeente geen begrip, maar afkeuring vinden. Kan zij, kunt u, ook dat doorstaan? Zou het alles bij elkaar uw beider kracht, of ook maar de kracht van één van u beiden, niet te boven gaan? Ja, zou het alles bij elkaar menselijke kracht niet te boven gaan?

Misschien houdt ook nog de gedachte u bezig van: Men moet lief en leed samen delen. De naamloze „men” zal, indien uw vrouw de relatie aangaat, weer oordelen en zeggen, dat ze het leed niet met u wil delen, en er geen acht op slaan hoeveel zij reeds met u heeft gedeeld. Voor mij is de belangrijkste vraag, hoe men het leed deelt. En met die vraag bent u steeds ernstig bezig geweest. En hoe u het dan deelt, is in beginsel weer uw beider eigen zaak. Voor u is het immers ook leed, als uw vrouw tekort komt en haar de mogelijkheden voor de toekomst dreigen te ontgaan.

Mag ik dan tenslotte nog een gedachte opperen? Ik kan niet beoordelen of zij bruikbaar zal zijn. Ik weet niet hoe de relatie met de andere man is en hoe en wie de man in kwestie is. Het hangt helemaal van de persoon en van de omstandigheden af, maar is het niet mogelijk dat u (en in het bijzonder uw vrouw) tot een open gesprek met hem komt, dat eventueel tot inhoud zou kunnen hebben (als uw denken in die richting zou gaan): nu niet, maar mogelijk, zonder elkaar de vrijheid te benemen, later. Dan zou ook het mogelijke zijn gedaan om aan uw – ik twijfel er niet aan: eerlijke – wens te voldoen, dat u uw vrouw „zo graag nog eens een goede en gezonde man zou gunnen”.

Ik herhaal: Wat ik zei, mag voor u geen enkel gezag hebben. Ik wil alleen hopen, dat u nog iets aan deze bijdrage voor uw gedachtenvorming hebt.

Uw C. H. Schonk

Fridjof Nansen

10 oktober 1861 - 13 mei 1930

„Tot in onze eeuw heeft de westerse cultuur het stempel gedragen van de humanistische idealen, van de mens als persoonlijkheid en van de vrijheid. Het is dit fundament van waarachtig leven, dat in onze tijd ernstig wordt bedreigd. In de huidige geestelijke strijd is het humanisme niet die creatieve macht gebleken, die het zou kunnen zijn. Tot in zijn eigen rijen is de twijfel opgekomen of de humanistische mensbeschouwing niet een onhoudbare is, gegrond in een wensdroom...

Het gaat om twee zaken: het recht van de mens op bescherming van zijn eigen persoonlijk leven en het behoud van het besef van saamhorigheid in de gemeenschap. De betekenis van de mens ligt niet in wat hij is door geboorte, door de stand, het volk, het ras, waartoe hij behoort; zijn betekenis ligt in wat (wie) hijzelf is. De mens draagt zijn waarde in zichzelf... Hierin ligt de betekenis van de ongelijkheid der mensen opgesloten: ieder behoort zich te kunnen ontplooiën naar zijn eigen geaardheid... Verder, de mens kan niet geïsoleerd (op en voor zichzelf alleen) leven. Eerst in samenhang met gezin, familie, land en volk en ten slotte met alle mensen kan de persoonlijkheid zich volledig ontplooiën.

Deze opvattingen zijn gegrond in ons beleven van de mens als geestelijk wezen, het geloof in de geestelijke kern van alle leven en in een geestelijk verband, waarin de mens zijn plaats vinden moet, wil hij tot zijn bestemming komen...

Zal de idee der humaniteit meer zijn dan een gedachte, zal zij zich kunnen handhaven in de storm van tegengestelde krachten, die nu woedt, dan moet zij meer dan tot nu toe in ons doen en laten tot uitdrukking komen. Het humanisme zal in staat moeten zijn mensen voort te brengen, die de beide idealen, de vrije mens en de solidariteit, tot werkelijkheid maken."

Deze zinnen zijn gelicht uit een geschrift, dat in 1937 (de tijd van Eenheid door Democratie) diende om in Noorwegen de in wording zijnde „Nansenskole" te introduceren. Die school beoogde de versterking van de humanistische cultuur. Zij was naar Nansen genoemd, omdat men hem zag als typische belichaming van de humanistische geestesgesteldheid. Terecht?

De naam van Fridjof Nansen doet velen allereerst denken aan zijn ontdekkingsreizen in het poolgebied. Zijn humanitaire arbeid na de eerste wereldoorlog is merkwaardig genoeg minder bekend. Wie Nansen nu honderd jaar na zijn geboorte herdenken wil, mede om zijn humanistische gezindheid, vindt echter ook in zijn leven voor die tijd aanknopingspunten.

Als ik dit zo zeg, denk ik niet in de eerste plaats aan het feit, dat hij uit de staatskerk trad, toen hij ontdekte, dat hij zich met haar dogmatiek niet kon verenigen, hoewel dat in zijn milieu een daad van betekenis was, waarvan hij de gevolgen veel later nog moest ondervinden. Toen nl. in 1905 Noorwegen zich los maakte uit de personele unie met Zweden en dit dank zij het krachtige en bezonnen optreden van Nansen gelukte zonder oorlog, wilden velen hem als minister-president. Dit was onmogelijk, de grondwet stelde het lidmaatschap van de kerk als voorwaarde voor het vervullen van dit ambt.

Maar ik zie hem reeds veel vroeger als humanist, als de mens voor wie het leven een avontuur is, een tocht naar een onbekende toekomst. Hij geeft blijk te kunnen en te willen leven zonder zekerheid. Gevaren schrikken hem niet af. Onverwachte wendingen in zijn lot gaat hij niet uit de weg. Uit tegenslagen en teleurstelling wint hij nieuwe mogelijkheden om verder te gaan.

Ideale humanist

Zo stel ik mij graag de ideale humanist voor. Hij leeft niet uit een onwrikbaar voor hem vaststaande traditie. Hij kent natuurlijk ook de behoefte aan veiligheid en geborgenheid, maar staat niet toe, dat die zijn doen en laten beheerst. Hij is er zich van bewust, dat er veel gebeurt, waarvan hij de zin niet vermag te zien, maar hoe hem dat ook bij tijden verontrusten kan, het schokt niet zijn vertrouwen, dat hij werkend met en vóór de anderen de zin van zijn leven vervult en hij staat open voor alles, wat er om en met hem gebeurt, bereid ervan te leren.

Wie zich verdiept in de levensgeschiedenis van Nansen, ziet een dergelijk beeld voor zich oprijzen en dat niet alleen als hij geboeid wordt door de romantische en toch natuurgetrouwe verslagen van zijn tocht door Groenland en zijn driejarig verblijf in de poolstreken, maar vooral ook bij het relaas van zijn strijd en arbeid in de laatste tien jaren van zijn leven.

In jeugdige overmoed was hij begonnen aan een waagstuk, dat een beroemde voorganger, Nordenskjöld, mislukt was. Hij zou Groenland van oost naar west doortrekken. Ondanks bijna onoverkomelijke moeilijkheden bereikt hij het doel, maar te laat, hij moet bij de Eskimo's overwinteren. Eerst in het late voorjaar keert hij terug. Veel heeft hij geleerd, waarmee hij op zijn volgende reis z'n voordeel kan doen. Nog in ander opzicht is hij verder gekomen. Zijn leven onder de Eskimo's, die tot 1888 nog weinig contact met Europeanen hadden gehad, maakte diepe indruk op hem. Hier vond hij mensen, die een natuurlijke bereidheid tot hulp en medeleven vertoonden, zoals dat in de „beschaafde wereld" niet voorkwam. Deze primitieve samenleving, waarin dit „samen" nog inhoud heeft, versterkt zijn toch al kritische instelling tegenover de maatschappij. Hier moet zijn gevoel van verantwoordelijkheid voor de slachtoffers van de „beschaving", dat hem later een grote zegenrijke activiteit zal brengen, al ontkiemd zijn.

De tocht naar de Noordpool met de „Fram" (1893-'96), die zijn naam bekend maakte over de gehele wereld, draagt op een andere wijze bij tot zijn menswording. Een jaar lang verkeert hij, door slechts een van zijn mannen vergezeld, in een uiterst benarde positie. Het ruwe geweld van een vijandige natuur, waar tegenover hij zijn volslagen onmacht gevoelt, de eenzaamheid in deze verstarde wereld, als de honden bezweken zijn en er geen leven te bespeuren is om hen heen, de zorg om de mensen, die aan zijn oproep gehoor gaven en megingen naar deze woestenij, het is hem vaak te veel geworden, maar hij zet door en na een derde overwintering volgt de reddende ontmoeting met lotgenoten, die op het Frans Jozefland een winterkwartier hadden. Hij komt terug als triomfator? Naar het uiterlijk beoordeeld ja. Maar zijn vrouw, aan wier steun en aanmoediging hij veel te danken had, zegt: „als een ander mens". Een jaar lang op de grens van leven en dood heeft een behoefte aan bezinning, een besef van het betrekkelijke van elk menselijk streven, het wetenschappelijk onderzoek, dat hem zo geboeid had, inbegrepen, gewekt. En het zijn waarschijnlijk deze en nog twee smartelijke persoonlijke ervaringen – zijn vrouw sterft jong, terwijl hij in Engeland is en hij komt te laat om afscheid van haar te nemen; vier jaar later moet hij zijn jongste zoon missen – die hem op de duur als hoogste levenswaarde doen zien, hulp aan hen, die lijden. De loop der gebeurtenissen drijft hem mede in die richting. In het neutrale Noorwegen is hij ogenschijnlijk slechts toeschouwer van de ramp, die Europa van 1 augustus 1914 af treft. In werkelijkheid

leeft hij die mee. En zowel zijn innerlijk protest tegen een beschaving, die dit mogelijk maakte als zijn medelijden met de onafzienbare rij der slachtoffers brengt hem er toe zich geheel voor deze in te zetten.

Pleitbezorger

Het liquideren van de oorlog geeft de overwinnaars handen vol werk. Het afbakenen van hun invloedssferen, het scheppen van nieuwe staten, die zij aan zich willen binden, het regelen van de schadevergoedingen houdt de leidende staatslieden bezig en de nog levende slachtoffers benevens de vele nieuwe, die het naspel maakt, worden vergeten. Nansen wordt hun pleitbezorger. Deze arbeid zal zijn laatste levensjaren overvol maken aan resultaten en aan teleurstellingen. Hierin zal hij eerst geheel zichzelf vinden, de mens worden, die hij was.

Het begon met de repatriëring van honderdduizenden krijgsgevangenen, die deels opgesloten waren in verafgelegen kampen in Siberië, deels verloren rondzwierven in Rusland, waar een meedogenloos gevoerde burgeroorlog woede en al wat weerloos was in het gedrang kwam. Pogingen van het Rode Kruis en van de Quakers waren mislukt. Nansen ziet kans vijf miljoen gulden en na tegenstand van de Engelse regering overwonnen te hebben veertien vroegere Duitse schepen met bemanning tot zijn beschikking te krijgen. Moskou, nog in oorlog met Polen, wil de zaak slepende houden. Nansen dreigt in persoonlijke onderhandelingen met onmiddellijk teruggaan naar Genève om daar verslag uit te brengen. Dat helpt; men durft Nansen, die ook in Rusland veel goodwill had, niet zó voor het hoofd te stoten. De zaak wordt voortreffelijk georganiseerd. Alle organisaties, die helpen kunnen, worden ingeschakeld. Na ruim een jaar (sept. 1921) kan Nansen het eindverslag van zijn bemoeienissen in de Volkenbondvergadering uitbrengen. Het werk is volbracht.

Inmiddels is het Rusland zelf, dat in nood verkeert. Een dreigende hongersnood brengt dertig miljoen mensen, waaronder acht miljoen kinderen, in levensgevaar. Het Rode Kruis wil hulp bieden. In Amerika begint Hoover een actie, Nansen wordt gevraagd de leiding van het geheel op zich te nemen. Zijn naam maakt velen tot medewerking bereid. Hij bindt in die zelfde Volkenbondvergadering de strijd aan met de van officiële steun afkerige afgevaardigden. Vooraanstaande staatslieden willen de hulpverlening koppelen aan politieke voorwaarden (de erkenning van de oude Russische staatschuld). De tijd dringt. Nansen wendt zich nu rechtstreeks tot de mensen, die helpen willen en kunnen. Het geld stroomt hem toe. Zelf doorreist hij het getroffen gebied, waar onvoorstelbare

ellende heerst, die niet dadelijk gelenigd kan worden. Wat hij te zien krijgt grijpt hem zo aan, dat menig ander onder die druk bezwaken zou zijn. Hij zet door, verdubbelt zijn inspanning en slaagt. In dat jaar is zijn haar sneeuwwit geworden.

In de vergadering van de Volkenbond (sept. 1922) legt hij rekenschap af en spreekt hij de gedenkwaardige woorden:

„Zeker, wij hebben miljoenen mensen gered. Maar in vele streken konden wij pas in de winter hulp brengen, in andere nog later, in het voorjaar of eerst in de zomer. Twee, misschien wel drie miljoen mensen konden wij niet redden omdat uw regeringen, mijne heren afgevaardigden, het Russische systeem vijandig gezind zijn.”

En hij voegt daar een uiteenzetting aan toe van de motieven, die hem drijven:

„Ik zie geen andere redding voor de mensheid dan een wedergeboorte van de naastenliefde. Dat klinkt kinderlijk, misschien zelfs sentimenteel. Ik meen, dat ik politici hun schouders zie optrekken. Ik meen, dat ik hen hoor zeggen: wat wij nodig hebben is een reële politiek... Ik ben ook een reële politicus, met mijn hele wezen. Ik interesseer mij levendig en uitsluitend voor de werkelijkheid. Juist daarom herhaal ik: er is geen reële politiek in een beschaafde maatschappij denkbaar behalve die gebaseerd is op naastenliefde, bereidheid tot hulpverlening en vertrouwen.”

Strijd voortgezet

Zijn werk is in 1922 niet af, integendeel. Hij zet de strijd voort voor de rechteloze, statenloze vluchtelingen: Russische ballingen, slachtoffers van de Turks-Griekse oorlog. Hij bezorgt hen een Volkenbondspas (de zgn. Nansenpas), hij brengt er tienduizenden onder in een voor hen nieuw vaderland. Hij bestrijdt de hongersnood in het Nabije Oosten. Hij helpt Turken uit Griekenland om in Turkije, Grieken uit Turkije om in Griekenland opnieuw te beginnen. En van 1924 af tot aan zijn einde toe zet hij zich in voor het destijds meest en wreedst vervolgte volk ter wereld, de Armeniërs. Het zou een apart artikel vereisen om te vertellen, welke moeilijkheden hij daarbij te overwinnen kreeg, hoe hij werd tegengewerkt en hoe hij ten slotte slechts zeer gedeeltelijk slaagde. Dat is echter niet nodig om het beeld van de man, die de religie der menselijkheid beleed in woord en geschrift, maar bovenal in daden, te voltooien.

Ik eindig met enige regels uit de levensbeschrijving van Spondel „Fridjof Nansen, het geweten der wereld” (Uitg. Wereldbibliotheek), die ik iedere belangstellende warm kan aanbevelen:

„Noorwegen bereidt zich voor op de nationale feestdag, 17 mei 1930. De regering heeft Nansen verzocht de grote rede tot het Noorse volk te houden. De grijze onderzoeker stemt toe, hoewel hij zich nog wat zwak gevoelt. Hij is nog maar kort geleden van een ernstige ziekte genezen... Noorwegens feestdag is een rouwdag geworden. Een onafzienbare stoet van mensen, mannen, vrouwen en kinderen, schrijdt stil langs een dode. Allen hebben het hoofd ontbloot. En in de stoet lopen miljoenen mee, die niemand ziet: de gevangenen, de hongerenden, de verdrevenen, de vluchtelingen.”

Mensen als Nansen zijn nog nodig, broodnodig. Pr.

Lezingen voor de radio

8 oktober, 9.45 uur (VARA): prof. dr. C. T. P. Stutterheim: „Taal als bron van liefde en haat”.

15 oktober, 9.45 uur (VARA): dr. J. P. van Praag: „Het grote gevaar”.

22 oktober, 9.45 uur (VARA): mr. dr. J. in 't Veld over het congres van Humanitas.

Humanistisch Thuisfront (slot van pag. 3)

zorging van christelijk signatuur een bijzondere positie zou moeten worden gegeven. Let wel, het gaat hier niet om de omvang, gegeven immers de omvang der r.-k. en protestants-christelijke kerken zal de geestelijke verzorging van die zijde uiteraard een groter omvang hebben dan die onzerzijds. Een beroep echter op de christelijke grondslag van onze samenleving mist voldoende bewijskracht om iedere andere verzorging uit te sluiten. Historisch, omdat men dan andere bronnen van onze cultuur bewust voorbijziet, feitelijk, omdat men de groeiende ongodsdienstigheid, onverschilligheid en ontbinding kamoeffeert en, erger nog, geen oog heeft voor het feit dat naast deze negatieve verschijnselen als positief verschijnsel staat een humanistische beweging van groeiende omvang. De mening, dat de aldus verkeerdelijk gefundeerde overheidstaak geen discriminatie met zich brengt is onhoudbaar. Het toelaten van de ene, het weren van de andere geestelijke verzorging impliceert onmiskenbaar een bevoordeling van de toegelatene. De vrijheid om daarvan geen gebruik te maken, is een negatieve. Men kan zich alleen met een kunstgreep uit deze moeilijkheden redden door te beweren, dat alleen de kerken geestelijke verzorging kunnen geven, terwijl de humanistische op z'n best morele (Kieft) of ethische (pater Stokman) zorg is. De conclusie is dan eenvoudig: gij, humanisten, speelt de vermoorde onschuld door te beweren iets (geestelijk verzorging) te willen geven dat ge uit de aard van uw beweging niet geven kunt. Nu zal ik de laatste zijn om te beweren, dat hier geen problemen liggen, ook en vooral voor ons, maar ik ontken, dat de vertegenwoordigers der confessionele partijen de meest geroepen zouden zijn om hetgeen wij aanbieden van een door hen uitgedacht etiket te voorzien om ons vervolgens (vergeef me de economische terminologie) via een kartelafpraak van de markt te weren.

Misbruik van macht

Gelukkig voelt men ook zelf, dat dit een misbruik van macht zou zijn en, wat gelukkiger is, men begint ook wel in te zien, dat hiermee het geestelijk welzijn van ons volk slecht is gediend. Aarzeland komt men over de brug, zet daarop althans het eerste voorzichtige stapje. Toon eerst aan dat er een behoefte aan humanistische geestelijke verzorging is, dan zullen we verder praten. Zo althans meen ik de woorden van de heren Kieft (a.r.) en Kikkert (c.h.u.) te mogen verstaan. (De k.v.p. zweeg in het debat.) Nu zal ik beslist geen heil roepen voor de confessionele partijen over de brug zijn, ik realiseer me ook, dat als de behoefte waterdicht zou worden bewezen te verwachten valt, dat men via allerlei beperkende voorwaarden zal proberen de humanistische verzorging te minimaliseren.

Ik ga nu niet in op het langzamerhand beruchte behoefte-element. Lips heeft daarover in het vorige nummer een en ander gezegd. Nog steeds menen wij, dat het succes van ons andere werk een proef met geestelijke verzorging in het leger rechtvaardigt, nog steeds menen wij, dat het onverstandig is van de confessionele partijen dat men door weigering een kleiner of groter aantal jonge mensen in de kou laat staan, nog steeds menen wij dat de overheid, de geestelijke verzorging zelf op zich nemend, in zijn taak tekort schiet als daarbij bepaalde geestelijke stromingen niet aan bod komen, ook al zijn ze klein in omvang.

Staande voor het alternatief wellicht nog vele jaren in dezelfde impasse te blijven verkeren, dan wel te trachten via een actie daaruit te komen, hebben we na rijp beraad gekozen voor het laatste. De handtekeningenactie is een min of meer geforceerde, ons opgedrongen, en naar onze overtuiging ook in menig opzicht onvolkomen methode om ons doel te bereiken. Nu

onze andere bewijsmiddelen door de minister en door de confessionele partijen niet zijn aanvaard, zal het resultaat van deze actie zodanig moeten zijn, dat het als aanvullend direct bewijsmiddel niet kan worden genegeerd. We rekenen erop dat de minister dan de consequentie zal trekken uit zijn schriftelijk en mondeling gedane toezeggingen om in een gebleken behoefte aan humanistische geestelijke verzorging te voorzien. We rekenen op u om te zorgen, dat de actie een zodanig succes wordt, dat elke twijfel omtrent die behoefte zal zijn uitgesloten.

Formulieren voor uzelf, voor vrienden en kennissen kunt u krijgen bij ons Centraal Bureau, Frans van Mierisstraat 59, Amsterdam. Tel. 020-73 22 80.

A. R. Vermeer

voorzitter Humanistisch Thuisfront

Actie Preston Cobb

Hieronder publiceren wij een brief, welke door het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond is toegezonden aan de initiatiefnemer van de actie inzake de ter dood veroordeling van de 15-jarige Preston Cobb.

de Heer J. van der Molen,
Frederik Hendriklaan 37,
Haarlem

23 september 1961

Zeer geachte Heer van der Molen,
Het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond heeft in zijn vergadering van 23 september 1961 besloten adhaesie te betuigen met uw pogingen om te komen tot herziening van het doodvonnis over de vijftienjarige Preston Cobb, omdat het het doden van een kind van 15 jaar als straf voor welke misdaad dan ook onmenselijk acht, hoe men overigens ook over de doodstraf in het algemeen moge denken.

Hoogachtend,

w.g. B. J. Max (algemeen secretaris)

N.B. De heer v. d. Molen is de initiatiefnemer van de actie in Nederland om te voorkomen, dat het doodvonnis wordt voltrokken.

Hij is hoofd van de A. H. Gerhardschool te Haarlem en voorts reeds jarenlang lid van het Humanistisch Verbond.

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: P. W. van der Vliet

Redactieraad: Mr. H. Singer-Dekker,
dr. H. Bongers, prof. dr. J. C. Brandt-Corstius,
R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof,
H. A. Scheltes, J. van Straten

Redactiesecretaris:

H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam 4,
telefoon 80641

Administratie, abonnementen en advertenties:

Oudegracht 152, Utrecht,
telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v.
Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag
Kleine advertenties f 0,20 per woord

Abonnementsprijs voor leden van humanistische organisaties f 5,— per jaar, voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,—; losse nummers f 0,30.

Te huur voor langere tijd **gemeub. landhuisje** te Lunteren, voor 4 à 5 personen, zeer mooi gelegen.
Te bevr. Händelstr. 32, Arnhem, telef. 26569.

Dame 50 jaar wed. zou gaarne in contact komen met **keurige heer** van ongeveer zelfde leeftijd. Brieven onder nr. okt. 3 a/h bureau v/d blad.

Wed. 53 j. A'veen, eigen woning werkz. op kantoor, alg. belangst. z. vriendin, om weekends of feestdagen passend gezelschap te hebben. Brieven onder no. okt. 2 a/h bureau v/d blad.

Dame, middelb. leeftijd, Hum. beginselen toegedaan, zoekt **muziekiefh. reisgenoot(e)** voor reis naar Salzburg in okt.-nov. Brieven onder no. okt. 1 aan het Bureau van dit blad.

Invalide, 45 jaar, 3 kind. beneden 13 jaar, buitenkerkelijk in een 98 % kerkelijke omgeving, tracht door het **vervaardigen van stencilwerk** tot een voldoende gezinsinkomen te geraken. Zijn pogingen zijn tot op heden mislukt! Kunt u misschien helpen?
Betreffende is ook handvaardig; kan boekbinden en is adm. onderlegd, desondanks reeds twee jaar in nood die steeds hoger oploopt!!!!
Reacties gaarne onder nr. okt. 4 a/h bureau v/d blad.

Alleenst. dame, 55 j. besch. vlot, doch serieus type, won. in Geld. zou gaarne kennism. met gezellige eerl. **I-partner** met innerl. beschv. tot ong. 60 jaar.
Serieuze br. op erewoord retour. Br. onder no. okt. 5 a/h bureau v/d blad.

Adresveranderingen

U kunt de administratie veel werk besparen, door bij verhuizing tijdig uw adreswijziging op te geven aan het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.
Leden-abonnees in Amsterdam kunnen hun adresverandering opgeven aan de Ledenadministratie Amsterdam, Rooseveltlaan 128 III, Amsterdam-Z.

Ook de buitenkerkelijke leden van de Partij van de Arbeid hebben een organisatorisch centrum nodig

DE HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP is dit centrum!

Het orgaan van de H.W.G. is het maandblad

„VERNIEUWING”

onder redactie van Karel Timmerman

Abonnementsprijs f 1,20 per jaar

Een proefnummer wordt U gaarne toegezonden door het Secretariaat
Haagweg 210 - Leiden

Niet alleen de kerkelijken hebben hun wezenverzorging.

De Weezenkas

Vereniging tot opvoeding en verzorging op humanistische grondslag neemt op zich de verzorging van de wezen der buitenkerkelijken

Sluit U daarom aan bij deze vereniging

Inlichtingen omtrent lidmaatschap bij de Secretaris: J. de Leeuw, Herengracht 62, Amsterdam-C.

In uw hart

verkiest U eigenlijk crematie?

Maar U zoudt er eerst iets meer van willen weten!

Vraagt dan vrijblijvend inlichtingen aan de

VERENIGING VOOR FACULTATIEVE CREMATIE

Riouwstraat 186 — 's-Gravenhage

Tel. (070) 55 47 97

INDEX-BENADERINGS-POLIS

Inlichtingen omtrent deze nieuwe vorm van levensverzekering, gebaseerd op kosten van levensonderhoud, worden verstrekt door de erkende Assurantietussenpersonen en de

N.V. Levensverzekering-Mij „AURORA”

Opgericht 1887

HERENGRACHT 62 - AMSTERDAM

Humanistische Correspondentiekring voor **huwelijkscontacten** opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht.

MENS EN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap met hun grensgebieden, onder redactie van N. van Gelder, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins. Abonnementsprijs f 10,- per jaar (6 nummers). Losse nummers f 1,75.
Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever **N. KLUWER - DEVENTER**.
Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Stichting Ankerclubhuiswerk — Amsterdam

vraagt z. sp. m. voor de **hoofdleiding** in één van haar drie clubhuizen (jongens en meisjes van 8-20 jaar) een

ervaren kracht

(bij voorkeur mnl.) Leeftijd plm. 25 jaar, salaris afhankelijk van opleiding en ervaring.

Sollicitaties met opgave van leeftijd, opleiding, levensbeschouwing, en referenties te richten aan de directeur, Prins Hendrikkade 142, Amsterdam.